

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Mart Treial

**PARIISI TERRORIRÜNNAKUTE MÕJU
PRANTSUSMAA TERRORISMIVASTASE
VÕITLUSE POLIITIKALE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Maili Vilson, MA

Tartu 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

Kaitsmine toimub kell
auditooriumis

Retsensent: (.....),
.....

LÜHIKOKKUVÕTE

Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitika juured ulatuvad 1980ndateni. Antud töö eesmärgiks oli uurida, kuidas mõjutasid Pariisis (ja Nice'is) aset leidnud terrorirünnakud, milles hukkus kokku 216 süütu inimest ja sai vigu ligi 800 inimest, Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitikat. Seejuures ei taotle töö lõplikku tõe, vaid vaatles muutusi, mis tehti Pariisi rünnakutele järgnenud 12 ning mõne erandiga 13 kuu jooksul. Teoreetilise raamistikuna kasutasin terrorismivastaste põhimõtete struktureerimist kõva ja pehme jõu kontseptsiooni.

Töö jaotub kolme peatükki, millest esimene kirjeldab töö ajendit ehk terrorirünnakuid, teine käsitleb Prantsusmaa terrorismivastase võitluse ajalugu ning kolmas rünnakutele järgnenud reaktsiooni. Viimane jaguneb omakorda kaheks: president François Hollande'i vahetu retooriline vastulöökk, mille ta esitas kolm päeva pärast Pariisi rünnakuid parlamendi ees, ning reaalsed muudatused terrorismivastases poliitikas.

Töö põhjal võib väita, et Prantsusmaa reaktsiooni Pariisi rünnakutele oli jõulisem kui kunagi varem ning muutusi tehti nii seadusandlikul, täidesaatval, institutsioonilisel kui ka piiriülesel tasandil. Pretsedendina kehtestas president Hollande riigi ajaloos esimest korda terrorirünnaku tõttu eriolukorra, mille ajal on politsei ja teiste ametivõimude õigused märkimisväärselt suuremad kui nii-öelda tavaolukorras. Varasemast jõulisemaks võib Prantsusmaa reaktsiooni pidada ka seetõttu, et eelnevad valitsused ei liigitanud terrorismiakte sõjategevuseks Prantsusmaa või laiemalt kogu Lääne ühiskonna vastu, kuid president Hollande alustas oma kõnet sõnadega „Prantsusmaa on sõjas“.

Kui kõva jõu meetodite poolest on Prantsusmaad aastakümneid peetud Euroopa terrorismivastase võitluse lipulaevaks, siis Pariisi rünnakutel järel osutus kõige silmatorkavamaks muudatuseks varasemast oluliselt enamate pehme jõu meetodite rakendamine eesmärgiga võidelda radikaliseerumise vastu.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Prantsusmaa reageeris Pariisi ja Nice'i tragöödiatele täie tõsidusega ning mitmekesistas oma terrorismivastase võitluse meetmete arsenalit pehme jõu meetoditega, aga tugevdas samal ajal ka kõva jõu meetodeid.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. JUHTUMI EHK TERRORIRÜNNAKUTE KIRJELDUS	7
1.1. 13. novembri rünnakud Pariisis	7
1.2. Nice'i rünnak	8
2. PRANTSUSMAA TERRORISMIVASTASE VÕITLUSE AJALUGU	9
2.1. Ajalugu	9
2.2. Kõva ja pehme jõud Prantsusmaa terrorismivastases võitluses	12
3. PRANTSUSMAA REAKTSIOON RÜNNAKUTELE	14
3.1. Presidendi reaktsioon	14
3.2. Muudatused terrorismivastases võitluses	16
3.2.1. Kõva jõu meetodid	17
3.2.2. Pehme jõu meetodid	22
3.2.3. Järeldused	25
KOKKUVÕTE	27
KASUTATUD ALLIKAD	29
SUMMARY	34

SISSEJUHATUS

2015. aasta 13. novembri õhtul šokeerisid Prantsusmaad (ja kogu Euroopat) selle pealinnas Pariisis lühikese ajavahemiku sees linna eri paigus (Bataclani kontserdimaja, *Stade de France*'i jalgpallistaadioni ümbrus ja mõned kohvikutänavad Bataclani lähistel) toimunud terrorirünnakud, milles hukkus koos terroristidega 137 inimest ning viga sai ligi 400 inimest. Nii veriseid sündmusi polnud Prantsusmaa pinnal pärast Teise maailmasõja lõppu olnud. Prantslaste šokiks järgnes Pariisi veresaunale vähem kui aasta hiljem, Prantsusmaa iseseisvuspäeval, 86 inimohvriga rünnak Nice'is.

Ometi pole terrorism Prantsusmaa jaoks uus oht. Selle esimesed ilmingud, peamiselt separatistide ja vasakäärmuslaste näol, avaldusid riigis 1970ndate keskel. Haripunkti jõudis terrorism Prantsusmaal 1980ndatel, mis ühtlasi tähistab ka kümnendit, mil Prantsusmaa tunnistas terrorismi kui ohuliiki ja pani aluse terrorismivastase võitluse strateegiale. Nüüdseks on viimast arendatud üle 30 aasta.

Antud töö eesmärk on uurida, kuidas mõjutasid Pariisis (ja Nice'is) aset leidnud terrorirünnakud Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitikat. Töös pole käsitletud vaid kümme kuud enne Pariisi rünnakuid toimunud Charlie Hebdo tulistamist, sest see oli rünnak konkreetset tole väljaande (kättemaksuks prohvet Muhamedi pilamise eest), mitte laiemalt Prantsusmaa riigi vastu. Seejuures on uurimuse ajaliseks piiritluseks üks aasta Pariisi rünnakust, mis peaks olema piisav aeg, et näha esimesi muudatusilminguid. Erandkorras on paari allika puhul nihutatud ajalist piiri 12 kuu pealt 13 kuu peale. Peamiseks uurimisküsimuseks on, kuivõrd muutsid nimetatud sündmused Prantsusmaa terrorismivastase võitluse strateegiat? Pean teemat oluliseks, sest terrorism on 21. sajandi läänemaailmas suurim julgeolekuoht ning Prantsusmaad peetakse terrorismivastase võitluse (vähemalt Euroopa) lipulaevaks.

Töö algab juhtumi ehk Pariisi ja Nice'i rünnakute põgusa kirjeldusega. Teoreetiline osa keskendub Prantsusmaa terrorismivastase võitluse ajaloo ja seniste põhimõtete kirjeldamisele kõva ja pehme jõu kontseptsioonide abil. Selle eesmärgiks on luua taustsüsteem, mille pealt on võimalik Pariisi rünnakutele järgnenut hinnata ja analüüsida.

Empiiriline osa jaguneb lihtsustatult retooriliseks ja reaalseks reaktsiooniks. Retoorika osa põhineb Prantsusmaa presidendi François Hollande'i kõnel, mida ta pidas parlamendi ees kolm päeva pärast Pariisi rünnakuid. Nimetatud kõne paneb paika Prantsusmaa üldise hoiaku, mille pealt riik oma edasist tegevust planeerima hakkas. Reaalsete reaktsioonide osa käsitleb kõikvõimalikke rakendatud meetmeid, mille abil Prantsusmaa üritab oma riigi julgeolekutaset tõsta ja uute terroriaktide tõenäosust miinimumini viia.

1. JUHTUMI EHK TERRORIRÜNNAKUTE KIRJELDUS

1.1. 13. novembri rünnakud Pariisis

Kogu käesoleva bakalaureusetöö ajendiks on 2015. aasta 13. novembri õhtul Prantsusmaa pealinna Pariisi kuues erinevas paigas aset leidnud terroriaktid, mille käigus hukkus 137 inimest (130 ohvrit, 7 terroristi) ning sai viga 493 inimest. Ülejäänud tööle konteksti andmiseks teeb autor uurimiskomisjoni ametliku raporti (La commission d'enquête 2016) põhjal kokkuvõtliku ülevaate tolle õhtu sündmustest.

Esimene sihtmärk oli Pariisi eeslinnas Saint-Denis's paiknev *Stade de France*'i jalgpallistaadion, kus parasjagu toimus Prantsusmaa ja Saksamaa vaheline maavõistlus, kui areeni kõrval lasid end mõneminutilise vahega (kell 21.19 ja 21.22 kohaliku aja järgi) õhku kaks enesetaputerroristi. Neist esimene üritas esmalt pommivööga staadionile pääseda, kuid jäi turvakontrollis vahele. Kolmas pommivööga ümbritsetud isik õhkis end kell 21.53 *Stade de France*'ist mõnesaja meetri kaugusel asuva McDonaldsi kiirtoidurestorani ees.

Sealt edasi suundus rünnaku kese 10. ja 11. linnaosa restoranidesse, kus kolm Kalašnikovi automaatrelvadega varustatud isikut avasid järjepanu (esimene tulistamine kell 21.24) kolme erineva toidukoha klientide pihta tule. Neljandas restoranis, 16 minutit pärast esimest tulistamist lasi üks ründajatest end pommivööga õhku.

Tolle õhkimisega paralleelselt (kell 21.40) algas õhtu veriseim osa, kui Bataclani kontserdimajja sisenesid samuti kolm Kalašnikovidega relvastatud isikut, kes hakkasid valimatult Ameerika bändi *Eagles of Death Metal* kontserdikülalisi tulistama. Rünnakule järgnes pantvangidraama, mille Prantsusmaa politsei eriüksus RAID lahendas kell 00.18. (La commission d'enquête 2016, 42-60)

Järgmise päeva ehk 14. novembri hommikul võttis rühmitus Islamiriik (lühendatult ISIS või Daesh) vastutuse Pariisis juhtunu eest ja põhjendas seda Prantsusmaa kuulumisega USA-juhitavasse koalitsiooni, mis korraldab ISIS'e vastu õhurünnakuid Süürias ja

Iraagis. Ühtlasi oli see esimene kord, kui ISIS teatas ametlikult, et on vastutav mõne Euroopas toime pandud terroriakti eest. Väljavõte SITE Intelligence Groupi (2015) veebilehel inglise keelde tõlgitud ISISe teatest:

„Prantsusmaa ja temaga sama rada sammuvad võtku teadmiseks, et nad jäävad Islamiriigi peamisteks sihtmärkideks ja surmalõhn ei kao nende ninadest enne, kui nad lõpetavad oma ristosõjakampaania. Surmalõhn jääb neid saatma ka seni, kuni nad pole lõpetanud meie prohveti Allahi needmise, kuni nad võitlevad uhkusega Prantsusmaal islami vastu ja kuni nad ründavat kalifaadis elavaid moslemeid oma lennukitega, mis ei aidanud neid Pariisi tänavatel üldse. See rünnak on tormi algus ja ühtlasi hoiatus neile, kes soovivad õppust võtta.“ (SITE Intelligence Group 2015)

1.2. Nice'i rünnak

Kuigi töö käsitleb eelkõige ülalkirjeldatud Pariisi rünnakuid, on oluline tuua välja ka 2016. aasta 14. juulil ehk Prantsusmaa iseseisvuspäeval kuurortlinnas Nice'is toimunud rünnak, sest see oli samuti ISISe organiseeritud ja haakub seetõttu teemaga.

Kui Pariisis kasutasid ründajad tulirelvi, siis Nice'is sõitis 31aastane Tuneesia passiga Mohamed Lahouaiej-Bouhlel rekkaga promenaadile, kuhu rahvas oli kogunenud iseseisvuspäeva ilutulestikku vaatama, ja ajas inimesi alla. Veoauto ei peatunud enne, kui politsei oli juhi tapnud. BBC teatel hukkus rünnakus kokku 86 inimest, neist kolm tagantjärele, ning 303 vajasisid haiglaravi. (BBC 2016)

2. PRANTSUSMAA TERRORISMIVASTASE VÕITLUSE AJALUGU

2.1. Ajalugu

Kuigi mõnede autorite, näiteks Gerd van den Heuveli (1985), käsitluse järgi ulatuvad kaasaegse terrorismi juured Prantsuse revolutsioonini, alustas Prantsusmaa süsteemset terrorismivastast võitlust 1980ndate teises pooles. Täpsemalt 1986. aasta septembris pärast seda, kui Pariisi oli tabanud Lähis-Ida päritolu terroristide veriste rünnakute laine – aasta jooksul korraldatud 14 rünnakus hukkus 11 ja sai viga 220 inimest. (Shapiro & Suzan 2003, 71-76)

Kui varem peeti Prantsusmaad pehme seadusandluse pärast rahvusvaheliste terroristide varjupaigaks, siis 1986. aasta 9. septembril võttis riik vastu esimese terrorismivastase seaduse, mis liigitas teatud kuriteod terrorismi alla ja neile rakendusid erilised uurimismeetodid. Niisamuti defineeriti toona sõna „terrorism“ esmakordselt kriminaalkoodeksis (paragrahv 421). (Shapiro & Suzan 2003, 76-77)

Edasisele tööle konteksti andmiseks olgu siinkohal toodud Prantsusmaal praegu kehtiva kriminaalkoodeksi definitsioon terrorismist. Koodeks defineerib terrorismi kui tegu – näiteks kavatsedud mõrv, kallaletung, inimrööv, kaaperdamine, vargus, väljapressimine, vara purustamine, illegaalse grupeeringu liikmelisus, küberkuritegu ja võltsing –, mis on toimepandud hirmutamise või terrori abil eesmärgiga tõsiselt häirida avalikku korda. Definitsiooni alla liigitub ka mõne nimetatud akti pelk kavatsemine või sellele mingil moel kaasa aitamine. Seega võib terrorismivastast võitlust pidada lihtsustatult võitlust kõige üldnimetatatu vastu. (Prantsusmaa kriminaalkoodeks, paragrahv 421)

1986. aastal vastuvõetud seadusega kehtestas Prantsusmaa näiteks kõigile mitte Euroopa Liidu kodanikele, väljaarvatud šveitslastele, viisanõude. Politsei sai valitsuselt loa hoida terrorismikahtlusega isikuid varasema 24 tunni asemel kinni kuni neli ööpäeva, korraldada juhuslikke identiteedikontrolle ja otsida läbi inimeste kotte

rahvarohketes kohtades. Lisaks saatis valitsus rohkem mundris politseinikke tänavatele, eriti tõenäoliste sihtmärkide juurde. (Shapiro & Suzan 2003, 71-73)

Teine suurem muudatus oli terrorismile spetsialiseerunud organisatsioonide – *Unité de Coordination de la Lutte Anti-Terroriste* (UCLAT) ja *Service pour Coordination de la Lutte Anti-Terroriste* (SCLAT) – loomine valitsuse struktuuri. Senimaani polnud terrorismivastane võitlus kuidagi tsentraliseeritud, vaid selle teemaga tegeles vähemasti seitse erinevat institutsiooni, kelle koostöö oli olematu. UCLATi ja SCLATi ülesanne oli olemasolevate organisatsioonide koostööd koordineerida. Vahest märgilisim ja tulevikku silmas pidades efektiivseim oli aga terrorismiga seotud kohtuprotsesside tsentraliseerimine ning Pariisi esimese astme kohtu struktuuri eraldi terrorismiga tegeleva sektsiooni (prokurörid ja eeluurimiskohtunikud) asutamine. Seejuures on oluline märkida, et eeluurimiskohtunikel (prantsuse k „*juges d'instruction*“), kellest said Prantsusmaa terrorismivastase võitluse ühed võtmetegelased, on õigus dikteerida julgeolekuorganitele uurimisülesandeid. (Shapiro & Suzan 2003, 75-78) Reuel Marc Gerecht ja Gary Schmitt (2007) nimetasid eeluurimiskohtunikke nende kuhjunud pädevuse pärast lausa terrorismivastasteks luureteenistusteks.

Hiljem on Prantsusmaa igale rünnakutele lainele, sealhulgas ka 9/11-le ning Londoni ja Madridi pommitamistele, vastanud oma terrorismivastase võitluse võimekuse suurendamisega. Nii võeti aastatel 1996 ja 2006 vastu uued terrorismivastased seadused, mis aina kasvatasid ametivõimude õigusi järelevalve ja ennetustöö osas. (Prantsusmaa välisministeeriumi kodulehekülg) Näiteks 1996. aasta seadus liigitas esmakordselt kuriteoks ainuüksi terrorismiakti planeerimise, mis võimaldas varasemast enam rünnakuid ära hoida. Teiste seas ennetasid ametivõimud 1998. aasta jalgpalli maailmameistrivõistlustel *Stade de France*'i staadionile kavandatud rünnakut. Säärane käsitus oli kontrastis ülejäänud Prantsusmaa seadustele, mis eeldasid rikkumise toimepanemist enne kriminaalmenetluse alustamist. (Shapiro & Suzan 2003, 85-86).

2006. aasta seadus laiendas eelkõige julgeolekujõudude õigusi interneti- ja telefonijärelevalve osas. Näiteks kohustusid internetiteenusepakkujad ja –kohvikud säilitama logiandmeid vähemalt aasta ja neid vajadusel ametivõimudele jagama. Sama kehtestati ka mobiilioperaatoritele, seejuures ei vajanud julgeolekujõud info saamiseks kohtu luba. (Maire 2015)

Ebahariliku julgeolekuohu spetsialist Charles Rault (2010) on välja toonud, et Prantsusmaa terrorismivastase võitluse peamine relv ongi nende unikaalne ja kaugeleulatuv seadusandlus, mis lubab arreteerida ka terrorismiga minimaalselt või kaudselt seotud isikuid (Rault 2010, 24). See, et Prantsusmaa pinnal ei pandud kuni Charlie Hebdo tulistamiseni (jaanuar 2015) toime ühtki suuremat terroriakti, pole juhus. Lisaks ülalkirjeldatud seadusandlusele ja nimetatud organisatsioonidele on selle taga veel organeid. Gerechti ja Schmitti (2007) hinnangul on neist tähtsaimad otse presidendile alluv sisejulgeoleku nõukogu (*Conseil de Sécurité*), mis paneb paika sisejulgeolekupoliitika suuna ja prioriteedid. Peaminister juhatab ministeeriumide vahelist luurekomiteed (*Comité Interministériel du Renseignement*), mis ühendab kõiki terrorismivastase võitlusega seotud ministreid. Siseminister ohjab ministeeriumide vahelist terrorismivastase võitlus komiteed (*Comité Interministériel de Lutte Antiterroriste*), mis koordineerib tegevust ministeeriumite tasandil. (Gerecht ja Schmitt 2007, 3)

Erinevate Euroopa Liidu liikmesriikide terrorismivastase võitluse strateegiaid hinnanud Sanghamitra Sarma (2016) lisab Prantsusmaale oluliste organisatsioonide nimekirja veel mõned nimed: siseluureteenistus DCRI (*Direction Centrale du Renseignement Intérieur*), välisluureteenistus DGSE (*Direction Générale de la Sécurité Extérieure*), luureagentuur DNRED (*Direction Nationale du Renseignement et des Enquêtes Douanières*) ning TRACFIN (*Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits Financiers Clandestins*). Viimased kaks tegelevad terrorismi rahastamise vastase võitlusega. (Sarma 2016, 14)

Mainitud Charlie Hebdo rünnaku olulisim tagajärg oli seadus, mida nimetati Isamaaliseks Aktis. Too seadus andis ametivõimudele õiguse kohtu loata terrorismikahtlusega isikute arvutitest ja mobiiltelefonidest infot otsida ning kontrolli teostada. Niisamuti sätestas seadus luureteenistustele õiguse paigaldada eluasemetesse kaameraid ja lutikaid ning arvutitesse *keylogger*'eid ehk nuhkvara, mis salvestab reaajas iga arvutis tehtud klahvivajutuse. Inimõiguste organisatsioon *Amnesty International* nägi seaduses ohtu, et Prantsusmaa astub sammu lähemale niinimetatud seireriigi staatusele. Ajutise reaktsioonina Charlie Hebdo rünnakule saatis valitsus nädal hiljem tänavatele ligemale 10 000 sõdurit ülesandega valvata rahvarohkeid kohti. (McPartland 2016)

2.2. Kõva ja pehme jõud Prantsusmaa terrorismivastases võitluses

Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitika struktureerimiseks kasutan kõva (*hard power*) ja pehme jõu (*soft power*) liigitust. Kurt Campbell ja Michael O'Hanlon (2006) defineerivad kõva jõudu kui sõjalise jõu kohaldamist rahvusliku julgeoleku tagamiseks. Peter O'Brien (2016) liigitab terrorismivastase võitluse kontekstis kõva jõu kategooria alla kõik, mis on seotud sõjalise jõu kasutamise ning õiguskorra tagamisega, sealhulgas luure, järelevalve ja arreteerimine (O'Brien 2016, 367). Kuivõrd kõva jõu meetmete kasutamise korra ja määra sätestavad seadused, klassifitseerin seadusandluse samuti kõva jõu kategooriasse. Pehme jõu kontseptsiooni on sõnastanud Joseph Nye (1990), kes kirjeldab seda kui võimet panna teised ilma otsese käsuta oma tahtmist mööda tegutsema, teisisõnu kujundama eelistusi mitte (sõjalise) jõu ja sunni, vaid näiteks kultuuri kaudu (Nye 1990, 166). Terrorismivastase võitluse kontekstis tähendab pehme jõu meetod erinevaid deradikaliseerimisprotsesse, mille abil püütakse isik äärmuslikest vaadetest võõrandada ja tagasi nii-öelda normaalsesse ühiskonda sulatada (International Peace Institute 2010, 3).

Kui vaadelda Prantsusmaa terrorismivastast poliitikat enne Pariisi ja Nice'i rünnakuid, tugines see selgelt kõva jõu meetoditele, mille nurgakiviks on ametivõimudele soodne seadusandlus ja terrorismivastasele võitlusele spetsialiseerunud eeluurimiskohtunike rühm. Nagu ülalkirjeldatud, järgnes igale terrorirünnakule, ka välismaal toimunuile, seadusandluse uuendamine nii, et julgeolekuorganite võim ning õigused aina kasvasid. Kodanikuühiskonnal, eriti moslemi kogukonnal, mingit ametlikku rolli Prantsusmaa terrorismivastases poliitikas pole (Preece 2016, 60-61). Pehme jõu meetodite rakendamise näited sisuliselt puudusid (vt täpsemalt ptk 3.2.5), esile võib tuua jaanuaris 2015 valitsuse algatatud kampaania „*Stop Djihadisme*“, mille eesmärgiks on tõsta inimeste teadlikkust džihaditerroristide värbamistaktika, propaganda, käitumismustri ja muu säärase kohta. Teisisõnu, tegu on vastupropagandaga džihaditerroristidele (Prantsusmaa valitsus 2016).

Hoolimata 30 aastat järjepidevalt arendatud strateegiast, mille tulemusena peavad eksperdid Prantsusmaad Euroopa terrorismivastase võitluse lipulaevaks, kelle juures käisid 9/11 järel tarkusi omandamas ka USA julgeolekuagentuurid CIA ja FBI (Gerecht ja Schmitt 2007, 2), õnnestus ISIS'e terroristidel 2015. aasta novembris Pariisis toime panna jõhker veretöö, milles hukkus 130 süütit inimest.

3. PRANTSUSMAA REAKTSIOON RÜNNAKUTELE

3.1. Presidendi reaktsioon

Pean Prantsusmaa reaktsiooni oluliseks nurgakiviks riigipea ehk president François Hollande'i esimest ametlikku Pariisi rünnakute järgset kõne (Hollande 2015), sest see sõnavõtt annab eeskätt prantslastele ja ISISele, aga ka kogu maailmale mõista, millise hoiaku Prantsusmaa riiklikul tasandil võtab ning milliseid tagajärgi võib oodata. President Hollande'i retoorika Pariisi terrorirünnakute järel oli karm ja üheselt mõistetav. Säärase hinnangu näitlikustamiseks olgu esmalt toodud tema 16. novembril 2015 parlamendile esitatud kõne ava- ja lõpulaused.

Kõne algas järgmiselt: „Prantsusmaa on sõjas. Reede õhtul Pariisis ja Stade de France'i lähistel toimepandud teod on sõjategevused, mis tapsid vähemalt 129 inimest ja vigastasid paljusid. See oli agressioon meie riigi ning selle väärtuste, noorte inimeste ja nende elustiili vastu. Need korraldas džihadiaarmee Daesh, kes sõdib meiega, sest Prantsusmaa on vabaduse riik ja inimõiguste sünnipaik.“ (Hollande 2015)

Siinkohal tasub märkida Raulti (2010, 24) väljatoodut, et varasemad Prantsusmaa valitsused erinevalt näiteks USA omadest ei liigitanud terrorismiakte sõjategevuseks Prantsusmaa või laiemalt kogu Lääne ühiskonna vastu.

President lõpetas kõne sõnadega: “Me hävitame terrorismi, sest prantslased tahavad elada naabreid kartmata. Me hävitame terrorismi, sest vabadus ja Prantsusmaa üleilmse maine parandamine on meie osa. Me hävitame terrorismi, et inimeste liikumine ja kultuuride lõimumine saaks jätkuda ning tsivilisatsioon rikastuda. Me hävitame terrorismi, et Prantsusmaa saaks jätkata teenäitamist. Terrorism ei hävita Prantsusmaad, sest Prantsusmaa hävitab terrorismi.“ (Hollande 2015)

Propagandistliku ja emotsionaalse alguse ja lõpu vahele mahutas president Hollande aga ridamisi otsuseid ja ettepanekuid, mis peaksid tagama prantslaste julgeoleku. Esiteks teatas Hollande, et Prantsusmaa jätkab lähinädalatel õhurünnakuid Süürias ning esimene

neist leidis aset päev enne kõnet. „Tellisin eile kümne hävitaja õhurünnaku Daeshi Raqqa linnas asuvatele tugipunktidele. Rünnaku tagajärjel hävis juhtimiskeskus ja treeninglaager,“ sõnas Hollande. (Hollande 2015)

Teiseks rõhutas Hollande oma kõnes, et rahvusvaheline kogukond peaks ühinema üheks suureks Daeshi-vastaseks koalitsiooniks. Selle tarbeks kohtus ta järgnevatel päevadel nii Venemaa presidendi Vladimir Putini kui USA riigipea Barack Obamaga. Samal ajal palus ta Prantsusmaa kaitseministril Jean-Yves Le Drian'il kohtumisel Euroopa Liidu (EL) ametivendadega osutada Euroopa põhiseaduse artiklile 41.7., mis sätestab, et „kui üks liikmesriik langeb oma territooriumil relvastatud kallaletungi ohvriks, on teised liikmesriigid kohustatud andma talleabi kõigi nende käsutuses olevate vahenditega kooskõlas ÜRO põhikirja artikliga 51“ (Euroopa põhiseaduse leping).

Kolmandaks lausus Hollande, et Prantsusmaa esitab siseministeeriumi kaudu taas ELile oma nõudmised, mis puudutavad kontrolli relvakaubanduse üle ning koordineeritud ja süstemaatilise piirikontrolli kehtestamist. Niisamuti nõuab Prantsusmaa, et reisijate nimekirjade kohustuslik jagamine (PNR), mis peaks aitama terrorismiga võidelda, jõustuks lennufirmadele juba enne 2015. aasta lõppu.

Neljandaks teatas Hollande, et taastas juba reede õhtul piirikontrolli ning kehtestas peaministri soovitusel riigis eriolukorra. Selle tulemusena pandi 104 inimest koduaresti ning politsei korraldas üle kogu Prantsusmaa 168 reidi. Samas juhtis Hollande tähelepanu, et 1955. aastal vastuvõetud eriolukorraseadus ja sama teemat käsitlevad põhiseaduse paragrahvid on ajale jalgu jäänud ning vajavad kohandamist selliseks, et ametivõimud saaksid seaduslikult terrorismi vastu võidelda.

Viiendaks, mis haakub samuti konstitutsiooni kohandamisega, tõi Hollande välja, et riigil peab olema õigus võtta Prantsusmaa kodakondsus neilt, kel on topeltkodakondsus, kuid kes on mõistetud süüdi terrorismiaktis või mõnes muus riigi fundamentaalseid huve riivavas teos. Niisamuti toonitas Hollande kõnes, et Prantsusmaal peab olema õigus mitte lubada riiki topeltkodakondsusega prantslasi, kui nad kätkevad endas terrorismiohtu. Väljaarvatud juhul, kui nad lubavad end väga teraselt jälgida. Sama

teemapunkti alla võib liigitada ka Hollande'i nõudmise, et Prantsusmaa peab olema võimeline kiiremini riigist välja saatma välismaalased, kes kujutavad endast julgeolekuohtu. Seejuures peab Prantsusmaa täitma oma rahvusvahelisi kohustusi.

Kuuendaks otsustas Hollande jätkuvale ohule viidates oluliselt suurendada kohtusüsteemi ja julgeolekujõudude õigusi ning tugevdada olemasolevaid ressursse. Kokkuvõtlikult hõlmab otsus seda, et uurivatele organitele peab olema tagatud viimase peal tehnoloogia, kohtunikel peab olema ligipääs kõige keerulisematele uurimismeetoditele – eriti relvakaubanduse puhul – ning politseinike enesekaitse ja relva kasutamise tingimused tuleb seaduse piires ümber vaadata. Ühtlasi sõnas Hollande, et nimetatud punktid on osa suuremahulisest seadusandluse projektist, mille ta palub peaministril viivitamatult alustada.

Viimaseks teatas Hollande plaanist kahe aasta jooksul tekitada politseinikele ja sandarmidele 5000 lisatöökohta ning 10 000 uut töökohta kogu julgeoluvaldkonna peale kokku. President lisas, et vähemalt aastani 2019 ei ole riigikaitse personalis oodata ühtki eelarvekärbet. Niisamuti avaldas Hollande soovi kasutada oma reservväelasi efektiivsemalt ja moodustada neist näiteks rahvuskardi.

(Hollande 2015)

3.2. Muudatused terrorismivastases võitluses

President François Hollande kõneles rünnaku järel parlamendile, et Prantsusmaal tuleb rahva julgeoleku tagamiseks ja terrorismivastase võitluse edendamiseks teha nii juriidilisi, poliitilisi kui ka kaitseressurssi puudutavaid muudatusi teha. Seda arwab ka rahvas, kui tugineda Prantsusmaa avaliku arvamuse instituudi IFOP küsitlusele. Vahetult pärast Pariisi rünnakuid leidis 98% vastanutest, et terrorioht riigis on kõrge ja 68%, et oht on väga kõrge. Muide, see on 19 protsendi võrra kõrgem kui jaanuaris 2015 pärast Charlie Hebdo terrorit. (Institut français d'opinion publique 2015)

IFOP korraldas küsitluse ka vahetult pärast Nice'i terrorirünnakut. 99% vastanutest ehk sisuliselt kõik arvasid, et terrorioht riigis on kõrge ja 61%, et väga kõrge. Viimane näitaja on huvitavalt kombel seitsme protsendi võrra madalam kui pärast Pariisi terrorit. Kui usaldus ametivõimude (politsei, sandarmeeria ja luureteenistuse) vastu on suur (84%), siis 67% vastanutest tunnistasid, et ei usu president Hollande'i ja valitsuse suutlikkusse terrorismiga edukalt võidelda. (Institut français d'opinion publique 2016)

Alljärgnev peatükk käsitlebki Prantsusmaa reaktsiooni Pariisi kui ka Nice'i terrorirünnakutele reaalse tegude kaudu ja vaatleb, kuidas need sobituvad kõva ning pehme jõu jaotuse järgi riigi varasemasse terrorismivastasesse strateegiasse.

3.2.1. Kõva jõu meetodid

Kõva jõu meetoditest võib välja tuua kolm suuremat muudatuste liiki: täidesaatvad, seadusandlikud ning institutsionaalsed. Lisaks tuleb rahvusvahelise dimensioonina mängu koostöö Belgiaga, sest see on otseselt seotud Pariisi rünnakutega.

Täidesaatvad otsused

Nagu president Hollande kõneski ütles, siis esimese konkreetse reaktsioonina kehtestas ta riigis eriolukorra, mis esialgu pidi kestma 12 päeva, kuid pikenes aja jooksul sedavõrd, et kehtis Prantsusmaal kuni 2017. aasta kevadel toimunud presidendivalimisteni (RFI 2016).

Too meede on küllalt äärmuslik, sest viimati kehtestas Prantsusmaa president, kelleks toona oli Jacques Chirac, riigis eriolukorra 2005. aasta novembris puhkenud rahustuste tõttu. Terrorismiakti tõttu polnud prantslased eriolukorda kunagi varem välja kuulutanud.

Mida eriolukord prantslaste jaoks tähendab? Sisuliselt annab see ametivõimudele hulganisti lisavõimu- ja õigusi. Näiteks võivad nad kehtestada inimestele liikumiskeelde, keelata massikogunemisi, asutada turvatsoone, mille sees võib inimesi monitoorida, ja sulgeda avalikke kohti, nagu teatrid, baarid ja muuseumid. Niisamuti

võib politsei eriolukorra ajal kohtuliku järelevalveta otsida kodusid läbi ja konfiskeerida teatud tüüpi relvi, isegi kui inimestel on relvaluba. (France24 2015)

Kuigi 84% IFOPi küsitlusele (2015) vastanutest aktsepteeris, et nende vabadusi piiratakse, leidsid inimõiguste organisatsioonid *Human Right Watch* (HRW) ja *Amnesty International*, et Prantsusmaa võimud kuritarvitavad eriolukorraseadust ja rikuvad inimõigusi. HRW intervjueeris 2016. aasta jaanuaris 18 inimest, kes olid enda sõnul langenud teotava läbiotsimise ohvriks või pandud koduaresti. Nood tõid näiteks, et politsei tungis nende koju, restorani või mošeesse, lõhkus inimeste vara, hirmutas lapsi ja pani inimestele nii karme liikumiskeelde, et viimased kaotasid sissetuleku või kannatasid füüsiliselt (Human Right Watch 2016). *Amnesty International* soovitas 2016. aasta veebruaris Prantsusmaa valitsusel tungivalt mitte teha ettepanekut eriolukorda pikendada (Amnesty International 2016, 36). Nagu hiljem selgus, ei võetud toda soovitus kuulda.

Institutsionaalsed muudatused

2016. aasta oktoobris, 11 kuud pärast Pariisi terrorirünnakuid sai president François Hollande'i soov teoks – Prantsusmaa moodustas reservväelastele mõeldud üksuse nimega rahvuskaart (*la Garde nationale*). Vabatahtlikkuse alusel toimiva rahvuskaardi eesmärk on ühene: suurendada terrorismivastase võitluse efektiivsust. Rahvuskaardiga ühinemise tingimused on lihtsad: vaja on olla vähemalt 17aastane ning sõlmida minimaalselt aastane leping. Valikuid on laias laastus kolm: liituda politsei, sandarmeeria või sõjaväega. (Prantsusmaa valitsuse kodulehekülg b)

Ajalehe *Le Monde* (12.10.2016) teatel võtsid prantslased president Hollande'i rünnakujärgset kihutuskõnet kuulda ning värbamiskeskused on 2015. aasta novembrist saati olnud nõudlejatest pungil. Operatiivsete reservväelaste vanuses 17-35 arv oli tolle *Le Monde*'i numbri ilmumise ajaks neljakordistunud ja jõudnud arvuni 63 000. Aastal 2017 loodab Prantsusmaa seda arvu suurendada 72 000 ja aastal 2018 85 000 isikuni. Viimaseks tärmiks peaksid politsei, sandarmeeria ja sõjavägi suutma mobiliseerida iga päev väljaõppeks 9250 reservväelast. (Vincent 2016)

Et arvulise eesmärgini jõuda ja maksimaalselt noori kaasata, lubab riik kuni 25aastastel rahvuskaardiga liitunud kodanikele maksta 1000 euro väärtuses kinni B-kategooria juhiloa. Kõik kuni 25aastased tudengid saavad riigilt iga kuu 100 eurot, kui nad sõlmivad rahvuskaardiga vähemalt viieaastase lepingu ja veedavad aastas vähemalt 37 päeva õppustel. Lisaks on ettenähtud 250 euro suurune lojaalsusboonus neile, kes pikendavad oma kolme- kuni viieaastast lepingut ja on täitnud 37 päeva nõude. (Prantsusmaa valitsus 2017)

Seadusandlikud muudatused

Nii nagu varasemategi rünnakute järel, uuendas Prantsusmaa nüüdki oma seadusandlust. 2016. aasta 3. juunil võeti vastu „organiseeritud kuritegevuse, terrorismi ja nende rahastamise vastase võitluse tugevdamise ning kriminaalmenetluse tõhustamise“ seadus. (Prantsusmaa valitsuse pressiteade 2016)

Mõned näited, mida uus seadus lubab kohtunikel ja prokuröridel teha:

- Kasutada uusi uurimisseadmeid, millest mõned olid varasemalt kättesaadavad vaid luureteenistusele.
- Tellida öiseid kodude läbiotsimisi, kuid ainult siis, kui kellegi elu on ohus või tegemist on terrorismijuhtumiga. Need meetmed on kohtuliku järelevalve all.
- Relvakaubandus ja küberkuritegevus võetakse suurema luubi alla, mis tähendab ka karmimaid karistusi.

Lisaks lubab seadus igal ajal kontrollida inimeste identiteeti, otsida läbi nende auto või kott ja pidada terrorismikahtlusega isikut kuni neli tundi kinni, et teha kindlaks tema taust. Inimesed, kes käisid kohas, kus toimus terroriakt, võivad tagasi tulles olla administratiivkontrolli subjektid. Meetod võib laieneda selleni, et isik peab jääma kuni kuuks ajaks koju või määratud perimeetri raadiusesse. Karmimal juhul ei tohi isik kuue kuu jooksul alalist elukohta vahetada ega riigist lahkuda. Ettekirjutuste eiramine toob endaga kriminaalsüüdistuse. Piiranguid saab kergendada või tühistada, kui isik nõustub osalema ühiskonda resotsialiseerumise programmis.

Nagu seaduse nimigi reedab, tugevdab see ka võitlust terrorismirahastamise vastu. Et piirata suurte rahasummade suvalist ringlemist, seab riik ettemaksuga kaartidele limiidid, kui palju raha võib sinna korraga kanda. Samuti tugevdatakse säärase kaartide tehingute jälgitavust ning suurendatakse rahapesuga võitleva ametkonna TRACFINi õigusi. (Prantsusmaa valitsuse pressiteade 2016)

Ülalmainitud seadusest pisut enam kui kuu hiljem (21.07.2016) võttis Prantsuse parlament vastu uue eriolukorraseaduse, millega pikendas Pariisi terrorirünnakutest saati riigis valitsenud eriolukorda veel kuue kuu võrra, aga ka suurendas politsei võimu tolles situatsioonis. Näiteks tohib politsei uue seaduse kohaselt ilma orderita läbiotsimisi korraldada ning vastava info leidmisel otsida viivitamatult läbi ka teisi kohti. Veel lubab kohandatud seadus politseil hankida terrorismikahtlusega inimeste pereliikmete ja sõprade kõneeristusi (varem olid lubatud vaid kahtlustatava kõneeristused), keelustada massiüritused, saata laiali erinevad ühendused ja sulgeda veebilehekülgi.

Samuti muudab uus seadus karistusseadustiku osa, mis puudutab välisriigi kodanike väljasaatmist ja sissesõidukeelu kehtestamist. Kui vana versiooni kohaselt võis kohus ise otsustada, kas emba kumba meetet rakendada, siis nüüd valikuvariant puudub. Tõsi, seaduses on ettenähtud teatud erandid. Lisaks võib veel märkida koduaresti kolmekordistumise. Kui varem võis Prantsusmaal terrorismikahtlusega inimest koduarestis hoida maksimaalselt kuu, siis uue seaduse kohaselt võib seda teha kuni kolm kuud. Oluline nüanss on seegi, et selleks pole enam tarvis kohtu luba. (Prantsusmaa uus eriolukorraseadus)

Koostöö Belgiaga

Viimastel aastatel Belgias (2014. aastal Brüsseli juudimuuseumis) ja Prantsusmaal (Pariis + Charlie Hebdo) toimunud terrorirünnakute valguses otsustasid naaberriigid tugevdada koostööd terrorismivastase võitluse tõhustamiseks. Nimelt said Prantsuse võimud Pariisi rünnakute järel kõva kriitika osaliseks, sest emma-kumma võimud omasid ründajate kohta eelnevalt infot, mille põhjal võinuks tolle terroriakti ära hoida, kuid puudulik kommunikatsioon naaberriikide vahel võimaldas kuriteod siiski toime panna (Sarma 2016, 15-16).

Põhjus, miks antud töös on ainsa välisriigina käsitletud Belgia peitub selles, et Pariisi rünnakute kahtlustatav ninamees Abdelhamid Abaaoud oli Belgia kodakondsusega ja kasvanud üles Brüsseli radikaliseerunud linnaosas Molenbeegis. Niisamuti olid kõik teised Pariisi rünnakus osalenud terroristid ühel või teisel moel seotud Belgiaga, mistap haakub kahe riigi koostöö otseselt antud töö teemaga. (Sarma 2016, 6-7)

Riikide valitsused tegid kriitikast kiired järeldused, mille märgiks avalikustati 2016. aasta 1. veebruaril ühisdeklaratsioon, milles sõnastati koostöö sisu. Deklaratsioon jagunes neljaks valdkonnaks: politsei ja luureteenistuste koostöö, kohtute koostöö, võitlus radikaliseerumise vastu ning arutelu Euroopa tasandil. Politsei ja luureteenistuse koostöö osas rõhutatakse paremat ja operatiivsemat infovahetust, niisiis lubavad Belgia ja Prantsusmaa edaspidi süstemaatiliselt Schengeni infosüsteemi (SIS) terrorismikahtlusega isikute kohta infot sisestada. (Belgia valitsus 2016)

Eesti Andmekaitse Inspeksiooni kodulehe teatel sisestatakse SISi tagaotsitavad esemed ja isikud, sissesõidukeeluga välismaalased, kadunud või ajutist kaitset vajavad isikud (eelkõige alaealised ja piiratud teovõimega isikud), tunnistajad ja teised isikud, kellel on kohustus ilmuda kohtusse kriminaalmenetluse raames ning varjatud jälgimise all olevad ja erikontrolli vajavad isikud, seoses kuritegevuse vastase võitluse või rahutuste vältimisega. SIS ei tohi sisestada isikute rassilist kuuluvust, poliitilisi vaateid, usulisi või muid veendumusi kirjeldavaid andmeid, andmeid tervisliku seisundi ega seksuaalelu kohta. Sisestatud andmed säilivad kuni kümme aastat. (Andmekaitse Inspeksioon 2013)

Juriidilise koostöö osas näevad riigid Pariisi juhtumi põhjal suurt tulu ühistest uurimisrühmadest ning kavatsevad tulevikus säärast mehhanismi tihedamini kasutada. Lisaks teatas Prantsusmaa justiitsministeerium, et loob Belgiasse alalise nii-öelda sidekohtuniku ametikoha, kelle peamine ülesanne on kahe õigussüsteemi vahelist suhtlust sujuvamaks muuta. Veel soovivad riigid tõhustada internetiteenusepakkujate koostööd, et tagada ametivõimudele kiirem infovool. (Belgia valitsus 2016)

Prantsusmaa ja Belgia valitsused leidsid, et kõikvõimalikku internetti riputatavasse vihakõnmesse ja vägivallale õhutamisse tuleb suhtuda karmilt ja konkreetselt. Siinkohal on taas oluline koostöö internetipakkujatega, kes riikide nägemuses võiksid aidata vihakõne levikut piirata. Lisaks üritavad riigid välja töötada ühist terrorismivastast kommunikatsioonistrateegiat. (Belgia valitsus 2016)

Euroopa tasandil soovisid Prantsusmaa ja Belgia, et taasjõustuks Schengeni piirileppe artikkel 7.2, mis sätestab: „Kõik isikud läbivad minimaalse kontrolli, mille eesmärgiks on teha esitatud reisidokumentide põhjal kindlaks nende isik. Kõnealune minimaalne kontroll koosneb dokumendi seaduslikul valdajal piiriületust lubava dokumendi kehtivuse ning võltsimis- ja järeletegemise tunnuste kiirest ja otsesest kontrollimisest, kasutades vajadusel tehnilisi vahendeid ning teostades asjaomastes andmebaasides päringuid üksnes varastatud, ebaseaduslikult omastatud, kaotatud või kehtetuks tunnistatud dokumentide kohta“ (Euroopa Parlament ja Euroopa Nõukogu 2006). Sellega seoses toetavad mõlemad Euroopa Komisjoni ettepanekut luua Euroopa Piirivalveamet, mis sai teoks üheksa kuud hiljem ehk oktoobrikuus (Euroopa Komisjon 2016).

Peale selle tahtsid naaberriigid, et Euroopa Parlament jõuaks võimalikult kiiresti kokkuleppele direktiivi 91/477 osas, mis puudutab tulirelvade omamist ja käitlemist. Prantsusmaa ja Belgia arvates on tähtis parandada relvade jälitatavust Euroopa piires, kohandada relvadele ühine märgistamissüsteem ning tugevdada relvade internetist ostmise raamistikku. (Belgia valitsus 2016)

3.2.2. Pehme jõu meetodid

Hamed El-Said (2015) kirjutas, et paljud teadlased kritiseerisid juba ammu enne 9/11-t maailmas valdavat kineetilist lähenemist terrorismivastases võitluses. Samad kriitikud kutsusid pikalt riike üles rakendama toore jõu asemel rohkem pehme jõu poliitikat (El-Said 2015, 2-3). Tuntud Prantsusmaa kirjanik ja ühiskonnakriitik Pascal Bruckner (2007) on hoiatanud, et pehme jõu meetodid ei kõiguta moslemeid terrorismist loobuma, vaid hoopis toidavad nende isu. Ta juhhib tähelepanu, et kuski pole kogetud

seda, et heatahtlik lähenemine nende jõhkruks maha suruks (Bruckner 2007). Samas Audrey Kurth Cronin (2009) vaatles oma raamatus väljasurnud terroriorganisatsioone ja nende hääbumise põhjuseid. Ühena neist tõi Cronin välja, et terrorism lõpeb, kui organisatsioon ei kõneta enam noori ehk potentsiaalseid liitujaid ja väärtuste edasikandjaid. (Cronin 2009, 110-116)

Kui Prantsusmaa varasemast praktikast sisuliselt puuduvad pehme jõu kasutamise näited, siis Pariisi terrorirünnaku järel rakendas riik neid mitmeid. Prantsusmaa peaminister Manuel Valls tutvustas 2016. aasta 9. mail ajakirjanikele valitsuse plaani avada kahe aasta jooksul üle riigi 12 deradikaliseerumiskeskust, mis on mõeldud inimestele vanuses 18-30, kes soovivad vabatahtlikult oma äärmuslikest vaadetest loobuda. „Meie noorte radikaliseerumine on minu arvates kõige tõsisem probleem, millega me pärast II maailmasõda silmitsi oleme seisnud,“ lausus Valls. Ta lisas, et keskuste eesmärk on peatada noorte väljavoolu Süüriasse ja Iraaki ning alustada nende deradikaliseerimist. (Willsher 2016)

Prantsusmaa väljaande Le Figaro 2016. aasta alguses tehtud uurimuse kohaselt on riigis 8250 radikaliseerumistunnustega inimest. See on ligi kaks korda rohkem kui 2015. aasta märtsis, mil oli ametivõimudele teada 4015 radikaali. (Cornevin 2016)

Huvitav on aga see, et aastani 2013 ei pidanud Prantsusmaa radikaliseerumist riiklikul tasandil üldse mingiks teemaks, millega peaks tegelema. Prantslased ei käsitlenud terroriakte kui radikaliseerumisprotsessi kulminatsiooni, vaid lihtsalt kui seaduse rikkumist. Säärane ignorantsus oli Euroopas unikaalne ja seda võib seostada nii prantslaste käsitlusega sekularismist kui ka nende omapärase terrorismivastase arsenaliga. (Hellmuth 2015, 4-5, 24)

Jää hakkas liikuma 2014. aastal vastuvõetud seadusega, mis sätestas ennetusmeetodid ja karistused nii-öelda üksikutele huntidele, välisvõitlejatele kui ka internetis värbamisele. Teisisõnu võisid ametivõimud Prantsuse kodakondsetelt konfiskeerida reisidokumente, kui oli tõsine põhjus uskuda, et nad kavatsevad liituda terrorirühmitusega. Niisamuti sätestas nimetatud seadus esmakordselt selle, et üksikisikuid võib süüdistada

terroristlikes tegevustes, varasemalt pidi isikutel olema seos suurema rühmitusega. Lisaks võisid terrorismivastased organisatsioonid kohtuloata blokeerida veebisaite, mis õhutavad ja ülistavad terrorismi. Üksikute huntide ja internetis värbamise vastu võitlemiseks muudeti kriminaalkuriteoks ka võimalike terroristlike tegevuste tarbeks materjalide otsimine ja loomine. Kokkuvõtvalt võib öelda, et selle seadusega pööras Prantsusmaa radikaalse käitumise kõrval esmakordselt tähelepanu ka kognitiivsele radikaliseerumisele. (Hellmuth 2015, 23)

Pärast Charlie Hebdo rünnakut hakkas Prantsusmaa valitsus keskenduma radikaliseerumise vastasele võitlusele ka vanglates. Arvatakse, et nii 2012. aasta Toulouse'i ja Montaubani ning 2015. aasta Pariisi rünnakute toimepanijad radikaliseerusid märgatavalt just vanglas, kus nad sajandi alguse poole erinevatel põhjustel viibisid. (Hellmuth 2015, 26-28)

Äärmustumise vastase võitluse loogilise jätkuna jõudsid prantslased esimese deradikaliseerumiskeskuse reaalse avamiseni 2016. aasta septembris. See loodi Kesk-Prantsusmaale Indre et Loire maakonda ja majutab maksimaalselt 25 inimest. Vabatahtlike päev keskuses algab kell 6.45 Prantsusmaa lipu heiskamisega ning jätkub erinevate õppetundidega, nagu ajalugu, usuõpetus ja filosoofia. Seejuures peavad kõik deradikaliseerujad kandma ühtset vormi. Kohalikud elanikud reageerisid keskuse avamisele meeleavaldusega, mille põhiline sõnum oli turvagarantiide puudumine. (France24 2016)

Siseminister Bernard Cazeneuve lubas pärast terrorirünnakuid, et valitsus sulgeb radikaalsed mošeed ja saadab radikaliseerunud vaimulikud riigist välja (Maurice 2015). Kaheksa kuud hiljem ehk 1. augustil 2016 teatas Cazeneuve uudisteagentuuri AFP (2016) vahendusel, et on alates detsembrist sulgenud ligikaudu 20 mošeed ja palveruumi riigi erinevates paikades. Sama uudisklipi põhjal on Prantsusmaal umbes 2500 mošeed, millest ligi 120 peetakse äärmusliku islamisuuna salafismi levitajaks. (AFP 2016)

2016. aasta novembri alguses teatas Cazeneuve veel nelja Pariisi lähistel asunud mošee sulgemisest viidates eriolukorrasseaduse paragrahvile 8, mis lubab sulgeda pühakodasid, kus õhutatakse vaenu, vägivalda või toime panema terrorismiakte. (The Local 2016) Kuivõrd suletud mošeede arv moodustab kogu hulgast umbes 1% ja arvatavast radikaliseerunud mošeede hulgas ligi viiendiku, võib kahelda tolle meetme tõhususes.

Kuigi Prantsusmaal kehtib aastast 1905 seadus, mis keelab riigi- ja kirikuvõimu otsese seose ega luba riigi eelarvest mis tahes pühakodasid rahastada, vedas valitsus eesotsas siseministri Bernard Cazeneuve'iga sihtasutuse Islam Prantsusmaal asutamise projekti. 2015. aasta jaanuaris pärast nädalalehe Charlie Hebdo toimetuses toimunud tulistamist välja käidud idee võimendus Pariisi ja Nice'i terrorirünnakute taustal ja realiseerus 2016. aasta 6. detsembril, mil annetustele tuginev sihtasutus ametlikult avati.

Siseministeeriumi pressiteate (2016) põhjal on sihtasutuse üldiseks eesmärgiks aidata islamiusul Prantsusmaa kultuuri sulanduda. Selleni jõudmiseks toetab sihtasutus erinevaid islamiga kultuuri-, sotsiaal- ja haridusprojekte, näiteks panustab islamoloogia-alastesse akadeemilistesse uurimustesse (Siseministeeriumi pressiteade 2016). Küll aga rõhutas detsembri alguses peaministriks ülendatud Cazeneuve augusti lõpus väljaande Le Croix antud intervjuus, et sihtasutus ei kavatse rahastada mošeede ehitamist ega imaamide teoloogilist kujunemist (Hoffner 2016).

3.2.3. Järeldused

Lähtudes kõva ja pehme jõu kontseptsioonist, võib järeldada, et Pariisi ja Nice'i rünnakud panid Prantsusmaa võime terrorismivastases võitluses varasemast enam pöörama tähelepanu pehme jõu meetoditele. Radikaliseerumine fikseeriti valitsuse tasandil probleemina küll paar aastat varem ja esimesed reaalsed sammud äärmusluse vastases võitluses astuti Charlie Hebdo rünnaku järel, kuid selle järgnenud Pariisi ja Nice'i tragöödiad andsid prantslastele lõpliku kinnituse ja tõuke, et radikaliseerumine on probleem, millega tuleb aktiivselt võidelda ka pehmete meetoditega. Selles osas võib väita, et deradikaliseerumiskeskuste planeerimine igasse maakonda ja esimeste asutuste avamine on Prantsusmaa terrorismivastases võitluses uus samm. Niisamuti on näha

püüdlusi moslemikogukonna efektiivsemaks integreerimiseks ühiskonda sihtasutuse Islam Prantsusmaal asutamise näol. Kas ja kuidas pehme jõu meetodid end aru tasuvad, ei saa praegu öelda. Küll aga võib antud töö põhjal väita, et Prantsusmaa mitmekesistas oma terrorismivastase võitluse arsenalit niinimetatud pehmete relvadega.

Sarnaselt võib märgiliseks pidada valitsuse tasandil paikapandud koostööd idanaabri Belgiaga, kellega ollakse viimastel aastatel olnud Islamiriigi põhiliseks sihtmärgiks. Pigem tundub veider, et riikide terrorismivastase võitluse koostöö varem nõnda kõvasti lonkas. Samas, kui muudatustele laiemalt otsa vaadata, nähtub, et suurim rõhk läks Prantsusmaal endale omaselt kõva jõu meetodite arendamisele eeskätt läbi tugevnenud seadusandluse, aga ka kodanliku julgeolekuüksuse (Rahvuskart) ja julgeolekualaste töökohtade rajamise näol.

Varasema praktikaga võrreldes reageeris Prantsusmaa Pariisi ja Nice'i rünnakutele selgelt kõige jõulisemalt, sest muudatusi tehti nii mitmel eri tasandil ning pretsedendina kehtestati riigis eriolukord, mis kestis erakordselt kaua. Viimase sõnum on ühene: käiku lähevad kõik meetmed, et järgmist rünnakut ära hoida. Ometi toimus Nice'i terrorirünnaku ajal, mil Prantsusmaa oli ligemale kaheksa kuud eriolukorras olnud, mis tähendab, et võimaladvikul on veel kõvasti peamurdmist, kuidas oma rahvast terroristide eest kaitsta.

KOKKUVÕTE

Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitika juured ulatuvad 1980ndateni. Antud töö eesmärgiks oli uurida, kuidas mõjutasid Pariisis (ja Nice'is) aset leidnud terrorirünnakud, milles hukkus kokku 216 süütu inimest ja sai vigu ligi 800 inimest, Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitikat. Seejuures ei taotle töö lõplikku tõe, vaid vaatles muutusi, mis tehti Pariisi rünnakutele järgnenud 12 ning mõne erandiga 13 kuu jooksul. Teoreetilise raamistikuna kasutasin terrorismivastaste põhimõtete struktureerimist kõva ja pehme jõu kontseptsiooni.

Töö jaotub kolme peatükki, millest esimene kirjeldab töö ajendit ehk terrorirünnakuid, teine käsitleb Prantsusmaa terrorismivastase võitluse ajalugu ning kolmas rünnakutele järgnenud reaktsiooni. Viimane jaguneb omakorda kaheks: president François Hollande'i vahetu retooriline vastulöök, mille ta esitas kolm päeva pärast Pariisi rünnakuid parlamendi ees, ning reaalsed muudatused terrorismivastases poliitikas.

Töö põhjal võib väita, et Prantsusmaa reaktsiooni Pariisi rünnakutele oli jõulisem kui kunagi varem ning muutusi tehti nii seadusandlikul, täidesaatval, institutsioonilisel kui ka piiriülesel tasandil. Pretsedendina kehtestas president Hollande riigi ajaloos esimest korda terrorirünnaku tõttu eriolukorra, mille ajal on politsei ja teiste ametivõimude õigused märkimisväärselt suuremad kui nii-öelda tavaolukorras. Varasemast jõulisemaks võib Prantsusmaa reaktsiooni pidada ka seetõttu, et eelnevad valitsused ei liigitanud terrorismiakte sõjategevuseks Prantsusmaa või laiemalt kogu Lääne ühiskonna vastu, kuid president Hollande alustas oma kõnet sõnadega „Prantsusmaa on sõjas“.

Endale omaselt uuendasid prantslased Pariisi rünnakute järel terrorismivastast seadusandlust, millega suurendasid taas ametivõimude õigusi näiteks järelevalve, aga ka kahtlustatavate kinnipidamise osas. Konkreetse muudatusena võib veel välja tuua kodanliku julgeolekuüksuse (Rahvuskaart) loomise ning valitsuse tasandil kokkulepitud tihendatud koostöö idanaabri Belgiaga.

Kui kõva jõu meetodite poolest on Prantsusmaad aastakümneid peetud Euroopa terrorismivastase võitluse lipulaevaks, siis Pariisi rünnakutel järel osutus kõige silmatorkavamaks muudatuseks varasemast oluliselt enamate pehme jõu meetodite rakendamine eesmärgiga võidelda radikaliseerumise vastu. Nii plaanib Prantsusmaa avada üle riigi 12 deradikaliseerumiskeskust, milledest esimene avas ukseid 2016. aasta septembris. Lisaks sulges valitsus Pariisi rünnakutele järgnenud aastaga 24 radikaliseerunud mošeed, milles levitati äärmuslikku islamivormi salafismi. Samuti ilmutas Prantsusmaa soovi kohalikud moslemid paremini oma ühiskonda lõimida. Selle tarbeks asutati sihtasutus Islam Prantsusmaal, mille projekti eestvedaja oli siseminister Bernard Cazeneuve.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Prantsusmaa reageeris Pariisi ja Nice'i tragöödiatele täie tõsidusega ning mitmekesistas oma terrorismivastase võitluse meetmete arsenalit pehme jõu meetoditega, aga tugevdas samal ajal ka kõva jõu meetodeid.

KASUTATUD ALLIKAD

1. AFP. 2016. „France has closed "about twenty" mosques since December.“ 1. august. <https://www.youtube.com/watch?v=gqUTPP2zJH0> (külastatud 5. aprill, 2017).
2. Amnesty International. 2016, „France: Upturned lives: The disproportionate impact of France's state of emergency.“ 4. veebruar. <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR2133642016ENGLISH.pdf> (külastatud 14. aprill, 2017).
3. Andmekaitse Inspektsioon. 2013. „Mis on Schengeni Infosüsteem (SIS)?“ 4. märts. <http://www.aki.ee/et/mis-schengeni-infosustem-sis> (külastatud 8. aprill, 2017).
4. BBC. 2016. „Nice attack: What we know about the Bastille Day killings“, 19. august, <http://www.bbc.com/news/world-europe-36801671>, (külastatud 4. aprill, 2017).
5. Belgia valitsus 2016. „Consolidating the French-Belgian partnership in counter-terrorism.“ 1. veebruar. <http://premier.fgov.be/en/joint-french-belgian-declaration-1st-february-2016-consolidating-french-belgian-partnership-counter> (külastatud 8. aprill, 2017).
6. Bruckner, Pascal. 2007. „Enlightenment fundamentalism or racism of the anti-racists?“ 24. jaanuar. <http://www.signandsight.com/features/1146.html> (külastatud 15. aprill, 2017).
7. Campbell, Kurt M. & Michael E. O'Hanlon. 2006. *Hard Power: The New Politics of National Security*. New York: Basic Books.
8. Cornevin, Christophe. 2016. „Islamisme: 8250 individus radicalisés en France.“ *Le Figaro*, 2. veebruar. http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/02/02/01016-20160202ARTFIG00368-islamisme-8250-individus-radicalises-en-france.php?redirect_premium (külastatud 5. aprill, 2017).
9. Cronin, Audrey Kurth. 2009. *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*. Princeton: Princeton University Press.
10. El-Said, Hamed. 2015. *New Approaches to Countering Terrorism: Designing and Evaluating Counter Radicalization and De-radicalization Programs*. Palgrave Macmillan.
11. Euroopa Komisjon 2016. „Euroopa välispiiride kindlustamine: tegevust alustab Euroopa Piirivalveamet.“ 6. oktoober. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3281_et.htm (külastatud 8. aprill, 2017).

12. Euroopa Parlament ja Euroopa Nõukogu 2006. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R0562&from=EN> (külastatud 8. aprill, 2017).
13. Euroopa põhiseaduse leping. <https://www.riigiteataja.ee/akt/1034169> (külastatud 4. aprill, 2017).
14. France24. 2015. „What does a ‘state of emergency’ mean in France?“ 15. november. <http://www.france24.com/en/20151115-what-does-france-state-emergency-mean> (külastatud 14. aprill, 2017).
15. France24. 2016. „France unveils first de-radicalisation centre to tackle Islamist threat.“ 14. september. <http://www.france24.com/en/20160913-france-deradicalisation-centre-islamist-threat-jihadism-terrorism> (külastatud 5. aprill, 2017).
16. Gerecht, Reuel Marc and Gary Schmitt. 2007. „France: Europe’s Counterterrorist Powerhouse.“ 1. november. <https://www.aei.org/publication/france-europes-counterterrorist-powerhouse/> (külastatud 5. aprill, 2017)
17. Hellmuth, Dorle. 2015. „Countering Jihadi Radicals and Foreign Fighters in the United States and France: Très Similaire.“ *Journal for Deradicalization* 4: 1-43.
18. Heuvel, Gerd van den. 1985. “Terreur, Terroriste, Terrorisme.” In *Handbuch Politisch-Sozialer Grundbegriffe in Frankreich vol. 3*, eds. Hans Ulrich Gumbrecht & Rolf Reichardt. München: R. Oldenbourg Verlag, 1680–1820.
19. Hoffner, Anne-Bénédicte. 2016. „La Fondation de l’islam de France est créée.“ *La Croix*, 6. detsember. <http://www.la-croix.com/Religion/Islam/La-Fondation-lislam-France-creee-2016-12-06-1200808426> (külastatud 5. aprill, 2017).
20. Hollande, François. 2015. „Speech by the President of the Republic before a joint session of Parliament.“ 16. november. <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/defence-security/parisattacks-paris-terror-attacks-november-2015/article/speech-by-the-president-of-the-republic-before-a-joint-session-of-parliament> (külastatud 4. aprill, 2017).
21. Human Right Watch. 2016. „France: Abuses Under State of Emergency.“ 3. veebruar. <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency> (külastatud 14. aprill, 2017).
22. Institut français d'opinion publique (IFOP). 2015. „Les réactions des français aux attentats du 13 novembre.“ 18. november.

http://www.ifop.com/?option=com_publication&type=poll&id=3202 (külastatud 14. aprill, 2017).

23. Institut français d'opinion publique (IFOP). 2016. „Les réactions des français suite à l'attentat de Nice.“ 18. juuli. http://www.ifop.com/?option=com_publication&type=poll&id=3444 (külastatud 15. aprill, 2017).

24. International Peace Institute (IPI). 2010. „A New Approach? Deradicalization Programs and Counterterrorism“, juuni, https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/a_new_approach_epub.pdf (külastatud 18. aprill, 2017).

25. La Commission d'enquête. 2016. „Rapport“, 5. juuli, <http://www.assemblee-nationale.fr/14/pdf/rap-enq/r3922-t1.pdf>, (külastatud 4. aprill, 2017).

26. Maire, Jérémie. 2015. „Loi sur le renseignement: 30 ans de législation antiterroriste.“ Vanity Fair, 5. mai. <http://www.vanityfair.fr/actualites/france/articles/loi-sur-le-renseignement-30-ans-de-legislation-antiterroriste-une-passion-franaise/25331> (külastatud 14. aprill, 2017).

27. Maurice, Eric. 2015. „France seeks answers to security challenge.“ *EUobserver*, 16. november. <https://euobserver.com/beyond-brussels/131122> (külastatud 5. aprill, 2017).

28. McPartland, Ben. 2016. „What has France actually done to fight terrorism?“ *The Local*, 19. juuli. <https://www.thelocal.fr/20160719/what-has-france-done-to-fight-terrorism> (külastatud 17. aprill, 2017).

29. Nye Jr., Joseph S. 1990. „Soft Power.“ *Foreign Policy* 80: 153-171.

30. O'Brien, Peter. 2016. „Counter-terrorism in Europe: the elusive search for order.“ *European Security* 25(3): 366-384.

31. Prantsusmaa kriminaalkodeks. https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=723910FEB5FED4E0AD35663671C0D4DB.tpdila15v_2?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150120 (külastatud 17. aprill, 2017).

32. Prantsusmaa uus eriolukorrasedus. <http://www.senat.fr/petite-loi-ameli/2015-2016/809.html> (külastatud 6. aprill, 2017).

33. Prantsusmaa valitsus 2016. <http://www.gouvernement.fr/stopdjihadisme-contre-le-djihadisme-tous-vigilants-et-tous-acteurs> (külastatud 18. aprill, 2017).

34. Prantsusmaa valitsus 2017. <http://www.gouvernement.fr/garde-nationale> (külastatud 06. aprill, 2017)
35. Prantsusmaa valitsuse pressiteade. 2016. „La loi renforçant la lutte contre le crime organisé et le terrorisme.“ 25. mai. <http://www.gouvernement.fr/argumentaire/projet-de-loi-renforçant-la-lutte-contre-le-crime-organise-et-le-terrorisme-3750> (külastatud 6. aprill, 2017).
36. Prantsusmaa välisministeeriumi kodulehekül. <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/defence-security/terrorism> (külastatud 13. aprill, 2017)
37. Preece, Brian T. 2016. „Community-Based Counterterrorism: What French Security Forces Can Learn from the British CONTEST Model.“ *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union* 2016(1): 57-64.
38. Rault, Charles. 2010. „The French Approach to Counterterrorism“ *CTC Sentinel* 3 (1): 22-25.
39. RFI. 2016. „France to extend state of emergency until presidential election.“ 16. november. <http://en.rfi.fr/france/20161116-france-extend-state-emergency-until-presidential-election> (külastatud 5. aprill, 2017).
40. Sarma, Sanghamitra. 2016. „Counter Terrorism Strategies in Select European Union Countries: An Evaluation.“ 9. juuni. <http://www.icwa.in/pdfs/guestcolumn/2014/CounterTerrorismStrategiesEuropeanUnion09062016.pdf> (külastatud 5. aprill, 2017).
41. Shapiro, Jeremy and Bénédicte Suzan. 2003. „The French Experience of Counterterrorism.“ *Survival*, 45 (1): 67-98.
42. Siseministeeriumi pressiteade. 2016. „Lancement de la Fondation de l'Islam de France.“ 8. detsember. <http://www.interieur.gouv.fr/Actualites/Communiqués/Lancement-de-la-Fondation-de-l-Islam-de-France> (külastatud 5. aprill, 2017).
43. SITE Intelligence Group. 2015. „IS claims Paris attacks, warns operation is „first of the storm“, 14. november, <https://ent.siteintelgroup.com/Statements/is-claims-paris-attacks-warns-operation-is-first-of-the-storm.html>, (külastatud 4. aprill, 2017).

44. The Local. 2016. „France shuts four 'extremist' mosques in Paris region.“ 3. november. <https://www.thelocal.fr/20161103/france-radicalised-closes-down-four-extremist-mosques-in-paris-region> (külastatud 5. aprill, 2017).

45. Vincent, Faustine. 2016. „La „garde nationale“, un vivier de 72 000 réservistes en 2017.“ *Le Monde*, 12. oktoober.

46. Willsher, Kim. 2016. „France to set up a dozen deradicalisation centres.“ *The Guardian*, 9. mai. <https://www.theguardian.com/world/2016/may/09/france-to-set-up-a-dozen-deradicalisation-centres> (külastatud 5. aprill, 2017).

SUMMARY

The influence of Paris terror attacks to the French counterterrorism policy.

The history of French counterterrorism policy dates back to 1980s. The purpose of this thesis was to study, how the French counterterrorism policy was influenced by Paris and Nice terror attacks, where 216 innocent people were killed and about 800 were injured. The topic is important, because terrorism one of the biggest security threats in the 21st century. The thesis observes changes made within 12-13 months after Paris attacks. To structure counterterrorism measures, I used conceptions of hard and soft power as a theoretical framework.

The thesis is divided into three main chapters. The first one gives an overview of the terror attacks, the second chapter deals with the history of French counterterrorism policy and the third one is about reactions to the attacks. The latter is divided into two parts: the summary of president François Hollande's speech he gave in front of the parliament three days after the Paris attacks, and the real changes in counterterrorism policy.

Based on the thesis it could be stated, that France's reaction to the Paris attacks was more powerful than ever before. The changes were made in legislative, administrative, institutional and also in international levels. As a precedence, after the Paris attacks president Hollande immediately declared nationwide state of emergency, which gave authorities additional rights. It was the first time in French history, when a state of emergency was declared due to a terror attack. The reaction to Paris attacks can be considered as radical, because previous governments did not classify terror attacks as an act of war against France or Western society. On the contrary president Hollande started his speech with words „France is at war“.

After Paris attacks France updated their counterterrorism legislation, which gave authorities more power in case of surveillance and detention. It is common practice in the history of the French counterterrorism policy. Another definite change was the establishment of the National Guard, which consists of existing reserve forces, and the Franco-Belgian joint declaration, which consolidates partnership in the field of counterterrorism.

For decades France has been considered as Europe's counterterrorism powerhouse because of its various hard power measures. However, the most notable change after the Paris attacks was the implementation of significantly higher amount of soft power measures to fight radicalization. France plans to establish 12 deradicalization centres all over the country and the first one was already opened in September 2016. In addition, within a year after Paris attacks, government shut down 24 extremist mosques, which were deemed by authorities to be a threat to public order. Furthermore, France showed ambition to integrate local muslims more prosperously to French society. Due to that reason interior minister Bernard Cazeneuve lead the project of establishing the Foundation for Islam in France.

In conclusion it can be said, that France reacted very strictly to the Paris' and Nice's tragedies and diversified its soft power counterterrorism measures arsenal, but also strengthened hard power measures.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mart Treial (39111104278),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Pariisi terrorirünnakute mõju Prantsusmaa terrorismivastase võitluse poliitikale“,

mille juhendaja on Maili Vilson (MA),

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 12.05.2017

.